

Örgütler ve Kültürler

Okul Kültürü

Mehmet ŞİŞMAN

Geliştirilmiş

5. Baskı

Prof. Dr. Mehmet ŐŐMAN

ÖRGÜTLER VE KÜLTÜRLER Okul Kültürü

ISBN 978-975-6802-72-4

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarına aittir.

© 2022, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŐ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınev**dir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilmektedir.

Geliştirilmiş 5. Baskı: Kasım 2022, Ankara

Yayın-Proje: Őehriban Türüdüdür
Dizgi-Grafik Tasarım: Müge Kuyrukcu
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Őti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara
Tel: (0312) 341 36 67

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Prof. Dr. Mehmet ŞİŞMAN

1951 yılında Sivrihisarda doğmuş; ilkokulu Günyüzü/Gecek Köyünde, ortaokul ve lise eğitimini Eskişehirde, yükseköğrenimini 1976 yılında Erzurumda Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde tamamlamıştır. Eğitim bilimleri alanında, 1986 yılında Anadolu Üniversitesinden yüksek lisans, 1993 yılında Hacettepe Üniversitesinden doktora derecesini alarak Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi Ana Bilim Dalında 1993 yılında Yardımcı Doçent, 1997 yılında doçent, 2003 yılında da profesör olmuştur.

Meslek hayatına 1976 yılında Antalya Gazipaşa Lisesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni olarak başlamış olup sırasıyla Eskişehir H. Ahmet Kanatlı Lisesi, Eskişehir Eğitim Enstitüsü, Eskişehir Atatürk Lisesi ve Cumhuriyet Lisesinde 10 yıl öğretmenlik yapmıştır. Daha sonra 1986-1995 yılları arasında Anadolu Üniversitesinde, 1995-2003 yılları arasında Eskişehir Osmangazi Üniversitesinde, 2003-2005 yılları arasında da Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesinde çalıştıktan sonra tekrar Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Fakültesindeki görevine dönerek bu üniversitede öğretim üyeliğinin yanı sıra bölüm başkanlığı, dekan yardımcılığı, dekanlık, rektör yardımcılığı gibi bazı idari görevler üstlenmiştir.

Üniversitelerarası Kuruldan (ÜAK) 2012 yılında Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Üyeliğine seçildikten sonra Cumhurbaşkanı tarafından onaylanarak atanmış, sonrasında Yürütme Kurulu Üyeliğine seçilmiştir. Eskişehir Osmangazi Üniversitesinden 2016 yılında emekli olarak Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesinde göreve başlamış olup aynı yöntemle tekrar ÜAK tarafından 2016 ve 2020 yıllarında yeniden YÖK üyeliğine seçilerek atanmış, sonra da Yürütme Kurulu Üyeliğine seçilmiştir. 02.06.2022 tarihi itibarıyla da YÖK ve Yürütme Kurulu Üyeliğinden ayrılmış olup Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesindeki görevine dönmüştür.

Meslek hayatı boyunca çeşitli yükseköğretim kurumlarındaki öğretim üyeliği ve yöneticilik görevlerinin yanı sıra başta Milli Eğitim Bakanlığı olmak üzere çeşitli kurumlarda hizmet içi eğitim ve seminer çalışmalarında görev almıştır. Çeşitli dergilerde editörlük, editörler kurulu üyeliği, yayın ve danışma kurulu üyeliği, hakem kurulu üyeliği görevleri yapmıştır. Dr. Şişman, ulusal ve uluslararası düzeyde çeşitli dergilerde yayımlanan makaleleri, ulusal ve uluslararası bilimsel toplantılarda sunulmuş bildirileri ve kitaplarıyla bilim hayatına önemli katkılar sağlamıştır. Tek yazar, ortak yazar ya da editör olduğu kitaplarından bazıları; Eğitime Giriş, Örgüt Kültürü, Öğretim Liderliği, Eğitimde Mükemmellik Arayışı, Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi, Eğitim Ekonomisi ve Planlaması, Sınıf Yönetimi, Eğitimde Toplam Kalite Yönetimi, Okul Törenleri, Bir İnsan Olarak Okul Müdürü ve Eğitim Tarihi adlı kitaplardır. Dr. Şişman, evli ve dört çocuk babasıdır.

ORCID No: 0000-0003-1816-5412

ÖN SÖZ

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalında doktora programına devam ettiğim ve 1990'lı yılların başında yazmaya başladığım “İlkokullarda Örgüt Kültürü: Eskişehir İl Merkezindeki İlkokullarda Bir Araştırma” başlıklı doktora tezim, 1993 yılında kabul edildikten sonra kısmi kısaltma ve düzenlemelerle 1994 yılında Anadolu Üniversitesi tarafından “Örgüt Kültürü” adıyla basıldı. Kitabın bu baskısının tükenmesinden sonra telif hakları şahsıma verilmiş olup kitaptaki araştırma kısmı çıkarılarak yine kısmi düzenlemelerle Pegem Akademi Yayınları arasında “Örgütler ve Kültürler” adıyla dört kez basılmıştır. Bu defa kitapta konuya başlangıçta olduğu gibi daha çok okullar yönünden yaklaşılarak içerikte yapılan yeni düzenlemelerle yeniden basıma hazırlanmıştır.

Örgüt kültürü ve okul kültürü ifadeleri, özellikle 1980'li yılların başından itibaren alanyazında eşzamanlı olarak yaygın biçimde gündeme gelmiştir. Başta işletmeler olmak üzere çeşitli örgütler ve bu bağlamda eğitim kurumları, okullar ve üniversiteler yönünden konu güncelliğini hep korumuştur. Konuyla ilgili olarak gerek yurt dışında gerekse de yurt içinde çok sayıda araştırma yapılmış; makale, bildiri ve tez gibi akademik çalışmalar yoluyla konu hep ilgi odağı olmaya devam etmiştir.

Kültür konusunun başta işletme yönetimi, kamu yönetimi ve eğitim yönetimi gibi çeşitli alanlarda bu denli popüler olmasının arka planında çeşitli nedenler söz konusu olabilir. Bunlar arasında belki de en önemlisi, örgütler ve yönetim alanında uzunca bir zaman egemen olan modern, pozitivist ve rasyonel yaklaşımlarda örgütlerin ve örgüt içindeki insan faktörünün ihmal edilen kültürel ve manevi yönünün, bir başka ifadeyle örgütlerin anlam ve semboller dünyasının yeniden önem kazanmış olmasıdır. Böylece kurumsal kültürlerin analiz edilmesiyle örgütsel yaşamla ilgili yaşanan bazı sorunların daha iyi anlaşılmasına ve çözümüne yeni bir bakış açısı getirilmiş olmaktadır.

Bu kitapta kültür, örgüt kültürü ve okul kültürü kavramları, çeşitli yönlerden analiz edilmeye çalışılmış; zaman zaman da bu kavramlaştırmalar arasındaki benzerlik ve farklılıklara vurgu yapılmıştır. Eğitim örgütleri olarak nitelendirilen okullar ve üniversiteler, hizmet ve mal üreten diğer örgütlerden farklı olarak kendilerine özgü bazı özelliklere sahip sosyal organizasyonlardır. Kanaatimizce eğitim kurumlarının, pozitivist ve rasyonel bakış açılarından daha çok kültürel ve sembolik bakış açılarından yaklaşılarak analiz edilmesi, okulun ve eğitimin doğası, amaçları, işlevleri, gerçekleştirilen faaliyet ve eylemlerin mahiyetine daha uygun düşmektedir.

Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de eğitim ve okulla ilgili sürekli gündemde olan eğitim ve okul reformu, eğitimde yeniden yapılandırma ve okul geliştirme

başlıklı girişimler, daha çok okul dışından ve merkezîyetçi bir anlayışla planlanmakta olup söz konusu girişimler genelde öğretim teknolojileri, öğretim programları, müfredat ve mevzuat gibi konular üzerinde yoğunlaşmaktadır. Kurumsal değişme ve yeniden yapılanma sürecinde kurum kültürlerinin öznel yönü, engelleyici ya da destekleyici rolü pek hesaba katılmadığından çoğu kez söz konusu girişimlerden beklenen sonuçlar alınmamaktadır.

Günümüzde ilköğretimden yükseköğretime kadar eğitim sisteminin her kademesinde yaşanan kimi sorunlara bakıldığında, bunların önemli bir kısmının teknik sorunlar olmaktan ziyade insani, ahlaki, etik ve kültürel alanlara tekabül ettiği görülmekte olup temelde okulun ve insanın anlamlar dünyasıyla ilgili olduğu görülmektedir. Eğitim sisteminde ve okullarda rasyonel bakış açısıyla yapılan mevzuat düzenlemeleri, teknolojik yenilikler, program ve müfredat geliştirme çalışmaları, eğitim ve okulla ilgili yaşanan kimi sorunların üstesinden gelmek için tek başına yeterli olmamaktadır. Okul ve eğitimle ilgili sorunların teşhisi yanında çözümü de kurumsal yaşamın anlamlar dünyasında saklı olup kurumsal değişme sürecinde yöneticilerin, kültürel, ahlaki, etik ve sembolik yönlerden liderlik yapmalarını gerekli kılmaktadır.

Bu kitap, 14 bölüm olarak tasarlanmıştır. Başlangıçta insan, toplum ve kültürle ilgili genel açıklamalardan sonra kültür konusu, öncelikle uluslararası boyutta ele alınmış; daha sonra örgüt kültürü ve okul kültürü kavramları farklı yönleriyle analiz edilmeye çalışılmıştır. Okul kültürünün oluşumunda ve değişmesinde daha çok da yöneticilerin liderlik rolüne vurgu yapılmıştır. Bu kitabın temel mesajı, genelde organizasyon ve yönetim özelde ise okul ve eğitime ilişkin yerleşik bakış açılarımızı ve algılarımızı değiştirerek yönetim ve eğitimle ilgili sorunları teşhis etmede ve çözümlenmede konuları yeni bir anlayış ve yaklaşımla ele almamız gerektiğidir. Kitabın diğer bir mesajı ise, her kurumun kendine özgü ve biricik olduğu, buna bağlı olarak sosyal gerçeklerinin de o kuruma özgü olduğunu düşünerek sözkonusu gerçeklerin, okulla ilgili sosyal aktörlerin bakış açısına dayalı olarak ortaya konulması ve kurumsal değişimin, aynı zamanda bir kültürel değişme süreci olduğu göz önüne alınarak kurum merkezli düşülmesi ve yönetilmesi gerektiğidir. Elbette bu konuda temel aktörlerden biri, kurumlardaki üst yöneticilerdir. Kurum yöneticilerinin sık sık değiştiği belirsizlik ortamlarında güçlü kurumsal kültürlerin oluşturulması ve sürdürülmesi mümkün değildir. Kitabın basımını gerçekleştiren Pegem Akademi çalışanlarına, gözden geçirme sürecine yardımcı olan Dr. Elif Aydoğdu ve Dr. Zeki Öğdem'e teşekkür eder, okuyuculara yararlı olmasını dilerim.

İÇİNDEKİLER

Prof. Dr. Mehmet ŞİŞMAN	iii
Ön Söz.....	iv

1. BÖLÜM İNSAN, TOPLUM VE KÜLTÜR

Toplumun Temel Unsuru Olarak İnsan	2
İnsanın Doğasına İlişkin Temel Varsayımlar	5
Toplumlarla İlgili Sınıflamalar	9
Farklı Paradigmalar Açısından Toplum	11
Yapısal-İşlevsel Paradigma Açısından Toplum	11
Çatışmacı Paradigma Açısından Toplum	12
Sembolik Etkileşimci Paradigma Açısından Toplum	13
İdeolojik Açısından Toplum	14
Kültür Kavramı	15
Kültürün Öğeleri	17
Kültürle İlgili Sınıflamalar	19
Bireysel ve Sosyal Kültürler	20
Ortak Kültürler ve Alt Kültürler	20
Kültürle İlgili Teoriler	21
Düşünce Sistemi Olarak Kültür	21
Sosyal Sistemin Parçası Olarak Kültür	23
Kültürün Özellikleri	24
Kültürün İşlevleri	25
Kaynakça	26

2. BÖLÜM KÜLTÜREL AÇIDAN ÖRGÜT VE OKUL

Örgütsel Analizlerde Geleneksel ve Kültürel Yaklaşımlar	32
Örgütler Yönünden Kültürün Analizinde Teorik Yaklaşımlar	33
Kültür Teorileri ve Örgüt Teorilerinin İlişkisi	34
Bir Değişken veya Alt Sistem Olarak Kültür	36
Bir Metafor veya Paradigma Olarak Kültür	37
Örgüte Kültürel Açısından Yaklaşımın Arka Planı	39
Okula Kültürel Açısından Yaklaşımın Gerekliliği	44
Kaynakça	48

3. BÖLÜM

FARKLI PARADİGMALAR AÇISINDAN ÖRGÜT VE OKUL

Paradigma Kavramı.....	52
Pozitivist Açıdan Örgüt ve Okul.....	53
Yorumsamacı Açıdan Örgüt ve Okul.....	54
Fenomenolojik Açıdan Örgüt ve Okul	55
Etnometodolojik Açıdan Örgüt ve Okul	57
Eleştirel Teori Açısından Örgüt ve Okul	58
Sembolik Etkileşimcilik Açısından Örgüt ve Okul	61
Modern Açıdan Eğitim ve Okul	63
Postmodern Açıdan Eğitim ve Okul	64
Kaynakça.....	67

4. BÖLÜM

FARKLI PERSPEKTİF VE METAFORLAR AÇISINDAN ÖRGÜT VE OKUL

Farklı Perspektiflerden Örgüt ve Okul Kavramları.....	72
Sosyolojik Bakış Açısı	72
Rasyonel Bakış Açısı	72
İnsani Bakış Açısı	73
Politik Bakış Açısı.....	73
Antropolojik ve Sembolik Bakış Açısı.....	74
Örgüt ve Okulu Çözümlemeye Dönük Bazı Metaforlar	76
Makine Metaforu.....	77
Organizma Metaforu	78
Beyin Metaforu.....	79
Hapishane Metaforu	79
Akış ve Dönüşüm Metaforu.....	80
Politik Sistemler Metaforu	80
Egemenlik Araçları	81
Kültür Metaforu.....	81
Okul ve Okuldaki İnsanlarla İlgili Metaforlar	82
Okulla İlgili Metaforlar.....	83
Öğretmenlerle İlgili Metaforlar	84
Öğrencilerle İlgili Metaforlar.....	86
Okul Müdürüyle İlgili Metaforlar	86
Kaynakça.....	87

5. BÖLÜM

KÜLTÜRLER ARASI FARKLILAŞMA VE YÖNETİM

Yönetimde Kültürler Arası Farklılaşma	92
Kültürler Arası Karşılaştırmalı Yönetim Araştırmaları	96
Karşılaştırmalı Yönetimde Kültürel Boyutlar	97
Erkek ve Kadına Özgü Değerler	98
Bireycilik ve Toplumculuk	99
Belirsizlikten Kaçınma	101
Güç Mesafesi	103
Kaynakça	105

6. BÖLÜM

ÖRGÜT KÜLTÜRÜ VE OKUL KÜLTÜRÜ KAVRAMLARI

Örgüt Kültürü Öncesindeki Çalışmalar	108
Örgüt Kültürü Konusundaki İlk Araştırmalar	109
Örgüt Kültürünün Tanımı	110
Örgüt Kültürüyle İlgili Bazı Kavramlar	112
Örgüt Kültürü ve Okul Kültürü	113
Okul Kültürünün Arka Planı	113
Okul Kültürü Konusunda İlk Çalışmalar	115
Farklı Açılardan Okul Kültürü	115
Okul Kültürüyle İlgili Tanımlar	117
Algılanan Okul Kültürü ve İdeal Okul Kültürü	117
Okulda Ortak Kültür ve Alt Kültürler	118
Yöneticiler Yönünden Alt Kültürler	119
Öğretmenler Yönünden Alt Kültürler	120
Öğrenciler Yönünden Alt Kültürler	120
Kaynakça	121

7. BÖLÜM

KÜLTÜRÜN ÖGESİ OLARAK İNANÇLAR VE DEĞERLER

Örgüt Kültürünün Ögeleri	124
Örgüt Kültürünün Ögesi Olarak Temel İnançlar	126
İnsan Doğası Konusundaki İnançlar	127
İnsan İlişkileri Konusundaki İnançlar	128
İnsan ve Çevre İlişkileri Konusundaki İnançlar	130
Gerçeğin Doğası Konusundaki İnançlar	130
İnsan Eylemleri Konusundaki İnançlar	133

Temel Değerler ve Normlar.....	133
Okulda Bazı Pozitif Normlar	136
Okulda Bazı Negatif Normlar	137
Okul Geliştirme Sürecinde Normlar.....	137
Kaynakça.....	138

8. BÖLÜM

KÜLTÜRÜN ÖĖESİ OLARAK SEMBOLLER

Toplumsal Yařamda Semboller.....	142
Örgütsel Yařamda Semboller	142
Okul Yařamında Semboller	143
Sembollerin İşlevleri	144
Toplumsal Yařamda Törenler.....	148
Örgütsel Yařamda Törenler	149
Törenlerin Amaç ve İşlevleri.....	150
Amaçlarına Göre Törenler	152
Törenlerin ÖĞeleri	153
Törenlerin Genel Nitelikleri.....	154
Kaynakça.....	156

9. BÖLÜM

KÜLTÜRÜN ÖĖESİ OLARAK SÖZEL SEMBOLLER VE UYGULAMALAR

Örgütler ve Yönetim Açısından Dil	158
Okulda Ortak Dil ve Söylem.....	160
Okuldaki Değişme Sürecinde Dil.....	161
Okuldaki Söylemin Analizi.....	162
Kurumsal Hikâyeler ve Efsaneler	164
Kurumsal Kahramanlar	166
Yönetimsel Uygulamalar	167
Kaynakça.....	168

10. BÖLÜM

ÖRGÜT KÜLTÜRLERİYLE İLGİLİ SINIFLAMALAR

Örgüt Kùltürleriyle İlgili Sınıflandırmalar	172
Harrison ve Handy'nin Sınıflaması.....	172
Pheyseý'in Sınıflaması	173
Deal ve Kennedy'nin Sınıflaması.....	174

Cameron ve Quin'in Sınıflaması.....	175
Quinn ve McGrath'ın Sınıflaması.....	175
Martin'in Sınıflaması.....	176
Cardador ve Rupp'un Sınıflaması.....	176
Okul Kültürleriyle İlgili Sınıflandırmalar.....	177
Hoy ve Miskel'in Sınıflaması.....	177
Steinhoff ve Owens'in Sınıflaması.....	177
Stoll ve Fink'in Sınıflaması.....	178
Stoll ve Hargreaves'in Sınıflamaları.....	179
Örgüt/Okul Kültürleriyle İlgili Diğer Sınıflamalar.....	180
Güçlü Kültürler ve Zayıf Kültürler.....	180
Sağlıklı Kültürler ve Sağlıksız Kültürler.....	181
Pozitif Okul Kültürleri.....	182
Başarılı Okulun Kültürü.....	183
Kurumsal Kültürlerle İlgili Diğer Sınıflamalar.....	183
Kaynakça.....	184

11. BÖLÜM

ÖRGÜT KÜLTÜRÜNÜN SONUÇ VE ETKİLERİ

Örgüt Kültürünün Temel İşlevleri.....	188
Örgüt Kültürünün İlişkili Olduğu Bazı Boyutlar.....	189
Kurumsal Sosyalleşme ve Kültür.....	189
Örgüt Yapısı ve Kültür.....	192
Yönetsel Kontrol ve Kültür.....	193
İletişim Süreci ve Kültür.....	194
İş Ahlakı ve Kültür.....	196
Kurumsal Bütünleşme ve Kültür.....	197
Motivasyon ve Kültür.....	198
Örgüt/Okul İklimi ve Kültür.....	199
Performans Yönetimi ve Kültür.....	204
Örgütsel Etkililik ve Kültür.....	206
Kaynakça.....	209

12. BÖLÜM

ÖRGÜT KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMALARI

Disiplinler Arası Araştırma Konusu Olarak Kültür.....	212
Kurumsal Kültürlerin Araştırılması.....	214
Araştırmalarda Kültür Kavramına İlişkin Yaklaşımlar.....	215

Örgüt Kùltürünü Araştırma Yöntemleri	216
Makro ve Mikro Düzeyde Araştırmalar	219
Nicel ve Nitel Araştırmalar	219
Araştırmalarda Veri Toplama Araçları	220
Araştırmalarda Kùltürel Boyut ve Deęiřkenler	221
Araştırmalarda Konu Başlıkları.....	226
Verilerinin Analizi ve Kullanılan İstatistik Teknikleri.....	232
Kaynakça.....	232

13. BÖLÜM

ÖRGÜT KÜLTÜRÜNÜN OLUŐMASI VE PAYLAŐILMASI

Örgüt Kùltürünün Oluőumu.....	238
Kùltürün Oluşumunda Kurum Dışı Etmenler	239
Kùltürün Oluşumunda Kurum İçi Etmenler	240
Kùltürün Öęrenilmesi ve Paylaőılması	243
Kùltürün Oluőum ve Paylaőılmasında Liderlik	244
Kaynakça.....	249

14. BÖLÜM

ÖRGÜT KÜLTÜRÜNÜN DEęİŐMESİ VE YÖNETİMİ

Kurumsal Değişme Süreci ve Kùltür	252
Örgüt Kùltürünün Deęiřmesi	255
Örgüt Kùltürünün Deęiřmesiyle İlgili Görüşler	256
Örgüt Kùltürünün Yönetimi	257
Örgüt Kùltürünün Yönetiminde Mekanizmalar	259
Kaynakça.....	264

Kaynakça	267

1. BÖLÜM

İNSAN, TOPLUM VE KÜLTÜR

İçindekiler

- Toplumun Temel Unsuru Olarak İnsan
- İnsan Doğasına İlişkin Temel Varsayımlar
- Toplumlarla İlgili Sınıflamalar
- Farklı Paradigmalar Açısından Toplum
- Yapısal-İşlevsel Paradigma Açısından Toplum
- Çatışmacı Paradigma Açısından Toplum
- Sembolik Etkileşimci Paradigma Açısından Toplum
- İdeolojik Açısından Toplum
- Kültür Kavramı
- Kültürün Öğeleri
- Kültürle İlgili Sınıflamalar
- Kültürle İlgili Teoriler
- Düşünce Sistemi Olarak Kültür
- Sosyal Sistemin Parçası Olarak Kültür
- Kültürün Özellikleri
- Kültürün İşlevleri

Toplumun Temel Unsuru Olarak İnsan

İnsan, bir toplum ve kùltür içinde dünyaya gelir; çeşitli grup, topluluk ve organizasyonların üyesi olarak hayatını sürdürür. Doğuştan itibaren sosyalleşme ve eğitim sürecinde yaşadığı toplumların kùltürünü öğrenir. Buna bağı olarak farklı toplumlara ve uluslara mensup insanlar, yaşantı, düşünce, duygu, inanç ve davranışlar yönünden birbirinden farklı örüntüler kazanır. Şu halde sosyalleşme ve eğitim süreçlerine bağı olarak insanlar arasında bazı benzerlikler oluşmakla birlikte bazı farklılıklar da oluşur. Bu farklılıkları sağılayan temel öğelerden biri ise, hiç kuşkusuz kùltürdür.

İnsan; biyolojik, psikolojik, sosyal, kùltürel, ahlaki ve manevi yönleri olan karmaşık bir varlıktır. Biyoloji, psikoloji, sosyoloji, antropoloji, tarih, din, felsefe, ekonomi gibi farklı alanlarda insanın farklı yönleri vurgulanarak farklı tanım ve açıklamalar yapılabilir. Böylece bilim alanlarına ve insana bakış açısına göre insanın mahiyetine ilişkin tanım ve açıklamalar da değışebilir. İnsana ilişkin tanımlardan bazıları şöyle sıralanabilir:

- Et, kemik ve kandan meydana gelen canlı bir varlık (biyoloji),
- Kùltür üreten, aynı zamanda kùltürün ürettiğı bir varlık (antropoloji),
- Topluluk ve toplumlar halinde yaşayan sosyal bir varlık (sosyoloji),
- Düşünen, bilen, bilgi ve değıer oluşturan bir varlık (felsefe),
- Alet yapan, çalışan, üreten, tüketen bir varlık (ekonomi),
- Özgürlük isteyen, otoriteye sığıman, egemenlik arayan bir varlık (siyasetbilimi),
- Konuşan, öğrenen, duygulanan, hayal eden, imaj oluşturan bir varlık (davranış bilimleri),
- Beden, ruh ve akıl sahibi inanan bir varlık (metafizik ve din).

Bazı felsefi akımlarda insan, çıkarıcı, bencil, egoist, zevk ve güç peşinde koşan; kötü, dizginlenmesi ve kontrol edilmesi gereken bir varlık olarak görülürken bazı akımlar tarafından da seven, yardım eden, paylaşan, fedakâr, tevazu sahibi bir varlık olarak görülebilir. Aristo ve Eflatun gibi Eski Yunan filozoflarından başlayarak farklı filozoflar, farklı felsefeler, farklı ideolojiler ve farklı teoriler, insan doğası hakkında subjektif mahiyette çeşitli görüşler ileri sürmüştür. Farklı dinler ve inanç sistemleri de insanın mahiyeti ve insan olmanın ne anlama geldiğı konusunda farklı görüşleri ihtiva etmektedir. Bu bağlamda eğitim felsefelerinde ve eğitim akımlarında da insanın doğası, eğitimin doğası, okulun doğası, öğrencinin doğası ve öğrenmenin doğasıyla ilgili farklı görüşler ve tezler ileri sürülmüştür.

İnsan, bir toplum ve kültür içinde doğar, büyür, yetişir/yetiştirilir ve eğitilir. Her toplumda ve kültürde, insana ilişkin bakış açılarından bazıları baskın olabilir. Batılı toplumlarda genel olarak her birey, kendine özgü, iradesi olan, tercihler yapan, kararlar veren ve bu kararların sonucuna katlanması gereken sorumlu bir varlık olarak görülür. İslam dininde her insan, kendine özgü ve biricik olup akıl ve irade sahibi olarak tercihler yapabilen, tercihlerinden sorumlu olan, maddi ve manevi yönleriyle bir bütün olarak görülür. Yahudilik, Hristiyanlık ve Budizm gibi çeşitli inanç sistemlerinde ve kültürlerde de insan doğasına ilişkin farklı bakış açıları ve yargılar egemen olabilmektedir.

İnsanın ve kültürün araştırma konusu olduğu alanlardan biri antropolojidir. Antropoloji, insanı araştırma konusu olarak ele alan, dünyadaki toplumlar ve kültürler arasında karşılaştırmalı çalışmalar yapan bir alandır. Bu alan, fiziki antropoloji ve sosyal/kültürel antropoloji olarak ikiye ayrılır. Ele alış biçimine ve ülkelere göre bazı ülkelerde sosyal antropoloji, bazılarında ise kültürel antropoloji ifadeleri tercih edilir.

Diğer yandan farklı toplumlarda, toplumu oluşturan bireylerle ilgili farklı algılar ve yargılar baskın olabilir. Örneğin, Batılı ve birey merkezli toplumlarda genel olarak insanlar söze “ben” diyerek başlar; önce kişisel özelliklerinden söz eder. Bu kültürlerde birey, toplumdaki önce gelir. Toplum merkezli ve geleneksel kültürlerde ise bireyler, kendilerini ait oldukları sosyal grupların kimlikleri içinde tanımlar. Bu kültürlerde “ben” kavramından çok “biz” kavramı önemli görülür. Buna göre dünyada “birey merkezli” ve “toplum merkezli” kültürler şeklinde bir sınıflama yapılır. Diğer yandan farklı toplumlarda kadınlar ve erkekler hakkında da farklı sosyal ve kültürel yargılar hâkim olabilir, buna bağlı olarak “feminen” kültürler ve “maskülen” kültürler biçiminde de bir sınıflama yapılır (Hofstede, 1983).

Antropolojide insan, genel olarak anlam üreten ve dünyasını anlamlı semboller yoluyla inşa eden/kuran bir varlık olarak tanımlanır. Dolayısıyla her kültürün mensubu olan insanların, insan olmanın ne anlama geldiği, hangi davranışların insani ve hangi davranışların da insanlık dışı olduğu konusunda farklı inançlara ve yargılara sahip oldukları söylenebilir. Kültür konusuyla ilgili olarak insanın doğası, kişiliği ve kültürü olmak üzere üç boyutundan söz edilebilir.

İnsanın doğası, en üst düzeyde eğitim görmüş bir insandan hiç eğitim görmemiş bir insana kadar bütün insanlarda ortak olan, yani insan türüne özgü özellikleri ifade eder. Bu durum, Türkçede insanın tabiatı (tabiat-ı beşer), İslami terminolojide fitrat olarak ifade edilir. İnsan doğasını oluşturan özellikler, kimilerine göre genetik, kimilerine göre ise insanın içinde bulunduğu koşulların bir ürünüdür. Örneğin bütün insanların sevmesi, korkması, diğer insanlarla birlikte